

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินการจัดเก็บข้อมูล

การจัดเก็บข้อมูลโครงการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในครัวเรือนชุมชนชนบทไทย ระหว่างวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๘ - ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๘ ณ ๔ ภูมิภาค ในประเทศไทย ประกอบด้วย ภาคใต้ จังหวัด พัทลุง ภาคกลาง จังหวัดสุพรรณบุรี ภาคเหนือ จังหวัดเชียงราย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคละ ๕ วัน รวมจำนวน ๒๐ วัน และจัดประชุม อบรมการพัฒนาภาคีเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพด้านอาหารและโภชนาการในผู้สูงอายุ ประเด็น “การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Focus group) และการสร้างรูปแบบดูแลสุขภาพและการบริโภคอาหารในผู้สูงอายุในชุมชนชนบทไทย” จำนวนวันอบรม ๒ วันโดยจัดประชุมอบรมที่ อ. พุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ รูปแบบการดำเนินการศึกษานี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and development) โดยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง การบันทึกรายละเอียด และการสนทนากลุ่มขณะเดียว กันในการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐาน รวมถึงข้อมูลสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนได้ใช้แนวทางเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ประกอบด้วยการดำเนินการวิจัย ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature review)

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาตัวแบบ (Model development)

ขั้นตอนที่ ๓ การทดลองใช้ตัวแบบการพัฒนา (Model experiment)

ขั้นตอนที่ ๔ การปรับปรุงตัวแบบการพัฒนา และการยืนยันองค์ความรู้ (Model revision and confirmation) ในขั้นนี้ เป็นการยืนยันองค์ความรู้ (Knowledge confirming)

ขั้นตอนที่ ๕ การวิเคราะห์ และสรุปผลงานวิจัย

ซึ่งในกระบวนการเก็บข้อมูลในครั้งนี้เป็นการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาตัวแบบ (Model development) เพื่อให้ได้ตัวแบบการพัฒนาและนำไปทดลองใช้ในพื้นที่ดำเนินการศึกษาวิจัยต่อไป กิจกรรมดำเนินการในครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑. กิจกรรมที่ปฏิบัติ

- ประสานเครือข่ายการดำเนินงานในพื้นที่ เพื่อเลือกพื้นที่เก็บข้อมูลตามข้อตกลงเบื้องต้นของโครงการ โดยประสานความร่วมมือจากภาครัฐ (สจ. สสอ. รพช. และ อปท.) และภาคประชาชน (อสม. ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน) พื้นที่เป้าหมาย เพื่อขอเข้าศึกษาชุมชน

- การชี้แจงวัตถุประสงค์ให้เครือข่ายและผู้เกี่ยวข้องทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินโครงการ

- การดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ ที่เป็นตัวแทนของประชากรในพื้นที่

- การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความมั่นคงทางอาหารทางอาหาร และแบบสอบถามเชิงลึกด้านความมั่นคงทางอาหารเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

- การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ประชาชน ผู้นำชุมชน อสม.

- เก็บข้อมูลโดยแบบสังเกตการรับประทานอาหาร และพฤติกรรมการบริโภค

- การสรุปผลการดำเนินงานประจำวัน และการสรุปผลการดำเนินงานเมื่อครบ ๕ วัน ในแต่ละพื้นที่

- สรุปและตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูลที่ได้

- การเดินทางกลับเพื่อสรุปผลการการศึกษาที่ได้จากการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตัวแบบความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

๒. สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้

- ได้เรียนรู้กระบวนการจัดทำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๒.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือการวิจัยประเภทเขียน

Created with

จะอ่านและเขียนตอบด้วยตนเอง โดยทั่วไปแล้วแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) แบบสอบถามปลายปิด (Closed Questionnaire) เป็นการให้กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบใช้วิธีการเลือกตอบตามผู้วิจัยที่กำหนดไว้ เช่น ข้อมูลทั่วไป เพศ อายุ ศาสนา เป็นต้น และข้อมูลความคิดเห็นต่อตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยเลือกตอบว่าเห็นด้วยมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย หรือน้อยที่สุด

๒) แบบสอบถามปลายเปิด (Open Questionnaire) เป็นการให้กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เช่น ให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งโดยทั่วไปมักอยู่ในตอนท้ายของแบบสอบถาม

ผู้วิจัยอาจใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งสามารถทำได้ ๒ วิธี ได้แก่

(1) การส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้กลุ่มตัวอย่างตอบ โดยแบบสอบถามจะส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์ และเมื่อกลุ่มตัวอย่างตอบเสร็จแล้วก็ส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัย ข้อดี เหมาะสมกับประชากรมีขอบเขตที่กว้างที่กระจายไปตามพื้นที่ซึ่งกว้างขวางและยากแก่การติดตามเก็บข้อมูล ข้อเสีย อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามมักมีไม่มาก

(2) การให้มีผู้รับผิดชอบในการส่งและรวบรวมแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามจะส่งไปให้แก่ผู้รับผิดชอบซึ่งอาจจะเป็นเจ้าของหน้าที่รับผิดชอบเรื่องนั้นโดยตรง โดยฝากให้แจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างและเก็บกลับคืนเพื่อส่งให้แก่ผู้วิจัยต่อไป ข้อดี สะดวกรวดเร็ว ข้อเสีย เป็นการสร้างภาระให้แก่ผู้ปฏิบัติ นอกจากนี้แล้วข้อมูลที่ได้อาจไม่ได้มาจากกลุ่มตัวอย่างจริง

๒.๒ แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนา กับผู้ตอบในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (face to face interaction) การสัมภาษณ์แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ ผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างและคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าก่อนการไปเก็บข้อมูล และไปสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลตามโครงสร้างคำถามที่ได้กำหนดไว้

๒) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดโครงสร้างและคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า แต่จะอาศัยไปตั้งคำถามเฉพาะหน้ากับผู้ให้ข้อมูลแทน

ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์ อาจใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลหรือสัมภาษณ์พร้อมกันเป็นกลุ่มก็ได้

๒.๓ แบบสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการใช้ประสาทสัมผัส ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัส พฤติกรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาสรุปข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เช่น สังเกตพฤติกรรมการให้บริการของเจ้าหน้าที่ โดยสังเกตด้วยตาด้วยการที่ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมที่เจ้าหน้าที่แสดงออกมา และสังเกตการฟังโดยฟังการ สนทนาระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชนผู้รับบริการ การสังเกตการณ์แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) เป็นการสังเกตการณ์ที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น และจดบันทึกสิ่งที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในปรากฏการณ์นั้นด้วย เช่น ผู้วิจัยลงไปร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับประชาชนในหมู่บ้าน แล้วสังเกตการณ์ไปด้วย เป็นต้น

๒) สังเกตแบบเข้าร่วมอย่างสมบูรณ์ โดยที่ผู้สังเกตจะเล่นบทบาทการเป็นสมาชิกของกลุ่มอย่างเต็มที่โดยไม่เปิดเผยว่าที่แท้จริงตนเป็นใคร ผู้สังเกตจะเข้าร่วมในทุกกิจกรรมเป็นไปตามธรรมชาติ เข้าถึงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ ทั้งนี้การสังเกตแบบเข้าร่วมอย่างสมบูรณ์ ผู้ถูกสังเกตอาจจะรู้หรือไม่รู้ตัวเลยว่ากำลังถูกสังเกตพฤติกรรมอยู่ กรณีที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวเลยว่ากำลังถูกสังเกตพฤติกรรมอยู่ เช่น ผู้สังเกตต้องการสังเกตพฤติกรรมการให้บริการของข้าราชการในหน่วยงานแห่งหนึ่ง ผู้สังเกตอาจส

ผู้รับบริการเอง เป็นต้น กรณีที่ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวเลยว่ากำลังถูกสังเกตพฤติกรรมอยู่ เช่น การที่ผู้วิจัยเข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยที่ทุกคนในหมู่บ้านทราบดีว่าผู้วิจัยกำลังมาเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาความต้องการของคนในหมู่บ้านอยู่

๓) สังเกตแบบเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมที่จำเป็น ในกรณีของผู้สังเกตแบบเข้าร่วมนี้ ผู้สังเกตจะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ก็ต่อเมื่อจำเป็นที่จะต้องสังเกต บทบาทนี้จะจำกัดเข้าร่วมมากกว่าการเป็นผู้เข้าร่วมแบบสมบูรณ์ เช่น การศึกษากระบวนการตัดสินใจของคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้สังเกตเข้าไปสังเกตในหมู่บ้านเฉพาะกรณีที่จะต้องมีการตัดสินใจ เช่น ในช่วงการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น

๔) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipative Observation) เป็นการสังเกตการณ์ที่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยสังเกตเหมือนกับเป็นคนข้างนอก เช่น ผู้วิจัยสังเกตการทำกิจกรรมของประชาชนในหมู่บ้าน โดยที่ตนเองไม่ได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมด้วย เป็นต้น

๒.๔ เอกสาร (Document) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหรือหลักฐานที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ต่างๆ ที่เคยมีผู้อื่นเก็บไว้แล้ว ถือได้ว่าเป็นการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เช่น เอกสารรายงานการประชุม เอกสารรายงานผลการดำเนินงานของโครงการ ตัวเลขสถิติต่างๆ ที่หน่วยราชการจัดเก็บไว้ หลักฐานที่เป็นรูปธรรมต่างๆ อื่นๆ ในการเก็บข้อมูลเอกสารและหลักฐานต่างๆ ประเด็นที่จะต้องให้ความสำคัญอยู่เสมอ คือ การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลในเอกสารหรือหลักฐานที่ได้มา

๒.๕ การทดลอง (Experiment) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีการแบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมหรือกลุ่มเปรียบเทียบ โดยที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นจากทั้งสองกลุ่ม เพื่อนำมาเปรียบเทียบ เช่น ในการวิจัยทางการเกษตรที่มีการศึกษาประสิทธิภาพของปุ๋ยพันธุ์ใหม่ที่ผลิตขึ้นมาใช้ ก็นำมาทดลองเปรียบเทียบออกเป็น ๒ พื้นที่ คือ พื้นที่ ทดลอง โดยมีการให้สิ่งกระตุ้นที่เป็นปุ๋ยพันธุ์ใหม่ และพื้นที่ควบคุม โดยให้ปุ๋ยพันธุ์เดิม ทั้งนี้ทั้งสองพื้นที่จะมีการควบคุมตัวแปรอื่นๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อการทดลอง ถ้าผลการศึกษาวินิจฉัยออกมาพบว่า ปุ๋ยพันธุ์ใหม่ในพื้นที่ทดลอง ให้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่าปุ๋ยพันธุ์เดิมในพื้นที่ควบคุม ก็แสดงว่าปุ๋ยพันธุ์ใหม่ดีกว่าปุ๋ยพันธุ์เดิม

๒.๖ แบบทดสอบ (Test) เป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูลที่นำมาใช้การทดสอบความรู้ของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องที่ศึกษา เช่น การศึกษาระดับการรับรู้ของข้าราชการต่อหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีก็นำมาสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดความรู้ของกลุ่มตัวอย่างว่ามีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับใด

๒.๗ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR – Participatory Action Research) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เน้นให้บุคคลฝ่ายต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในตลอดกระบวนการวิจัย โดยทั่วไปมักประกอบไปด้วย นักวิจัย นักพัฒนา และชาวบ้าน โดยเข้ามามีส่วนร่วมทำได้ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมเสนอ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ เช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

๒.๘ การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมนั้นให้ความสำคัญกับการมีสุขภาพดีแบบภาพรวมทั้งชีวิตของมนุษย์ โดยไม่ได้เน้นที่การเจ็บป่วยเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาหรือจิตวิญญาณ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดนั้นจะต้องสานสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันอย่างมีดุลยภาพ องค์ประกอบของสุขภาพองค์รวม

๒.๘.๑ มิติทางกาย ซึ่งเป็นมิติของสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาพโดยทั่วไปทางกายของมนุษย์ ทั้งภายใน ภายนอก และรวมถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวด้วย ทั้งนี้มิติทางกายจะยึดเอาความแข็งแรงสมบูรณ์ของร่างกาย ไม่เจ็บ ไม่ไข้ ไร้ซึ่งโรคภัยเป็นสำคัญ โดยมีอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ สม

เศรษฐกิจที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต เป็นปัจจัยที่จะส่งผลต่อสภาวะสุขภาพดังกล่าวได้

๒.๘.๒ มิติทางจิต ซึ่งเป็นมิติของสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาวะทางจิตใจหรืออารมณ์ที่มีผลกับสุขภาพโดยรวมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นภาวะอารมณ์ที่แจ่มใสร่าเริง ผ่อนคลายไม่ตึงเครียด รู้สึกมีความสุขและปลอดโปร่ง โดยที่มีหลักการจัดการกับสภาวะความเครียดไม่ให้เกิดวิกฤตทางอารมณ์เกิดขึ้นเป็นปัจจัยส่งผลต่อสภาวะสุขภาพจิตที่ดีได้

๒.๘.๓ มิติทางสังคม ซึ่งเป็นมิติของสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาวะโดยทั่วไปทางสังคมที่มีผลกับสุขภาพโดยรวมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคมที่มีความผาสุกทั้งระดับครอบครัว สังคมและชุมชน โดยที่แต่ละระดับมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สมาชิกในสังคมนั้นๆ มีความเอื้ออาทรต่อกัน จัดระบบบริการจากภาครัฐที่มีความเสมอภาคกัน สิ่งเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่จะส่งผลต่อสภาวะสุขภาพทางสังคมที่ดีได้

๒.๘.๔ มิติทางปัญญาหรือทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นมิติของสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการมีความรู้ เฉลียวฉลาด รู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม ทำให้เกิดแรงศรัทธาต่อตนเองและมีความหวังต่อความสำเร็จที่จะทำให้ตนเองมีความสุขด้วยสัมมาชีพและเป็นปัจจัยส่งผลต่อสภาวะสุขภาพโดยรวมของมนุษย์อย่างสมบูรณ์

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่ามนุษย์เรานั้นจะมีสุขภาพดีหรือไม่ ตัวเราเองเท่านั้นที่จะเป็นผู้ตอบได้อย่างแท้จริงว่าตนเองมีสุขภาพดีหรือไม่ อาจจะต้องพิจารณาให้ถ่วงถ่วงว่าสภาพการณ์ที่แท้จริงแล้ว เราได้สร้างคุณภาพทางด้านสุขภาพแล้วหรือไม่ เราละเลยต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปหรือไม่ ถ้าวินนี้เราหยุดคิดพิจารณากันซักนิดว่าโดยสภาพร่างกายเรานั้นมีความพร้อมด้วยสภาวะที่สอดคล้องกับสภาพจิตที่ปลอดโปร่งผ่องใส มีจิตสาธารณะ เอื้ออาทรต่อคนรอบข้าง และถือพร้อมด้วยปัญญาที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์อย่างที่สุดตามหลักธรรมะทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยไตรสิกขาและภาวนา ๔ เชื่อได้ว่าการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ๔ มิติของเรานั้นจะไม่ขาดตกบกพร่อง แต่จะเป็นมนุษย์ที่มีความสุขที่น่าอิจฉามากคนหนึ่งเลยทีเดียว

๒.๙ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion – FGD) เป็นเทคนิคและวิธีการหนึ่งของการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ซึ่งปัจจุบันมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาใดๆ ของภาครัฐและเอกชน ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม และเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ต้องการให้ประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือได้รับผลกระทบจากโครงการ ดังปรากฏชัดเจนในมาตรา ๕๙ ที่บัญญัติไว้ดังนี้ “บุคคลมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อม สุขอนามัย คุณภาพชีวิตหรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนหรือชุมชนท้องถิ่นและมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ” ในที่นี้จะพูดถึงการนำเทคนิคการสนทนากลุ่มย่อยมาประยุกต์ใช้ในการนำไปสู่การพัฒนาองค์กร

(Organization Development – OD) และการพัฒนาบุคลากร (Human Development -HD)

การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion – FGD) ในทางปฏิบัติจะรวมไปถึงการปรึกษาหารือด้วย (Public consultation) กับกลุ่มเล็กๆ ซึ่งเป็นเทคนิคและวิธีการที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งของการทำกิจกรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนจะได้ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ที่สุด

นอกจากนั้น การสนทนากลุ่มย่อยยังถือเป็นการศึกษาเพื่อนร่วมงานและพนักงานในองค์กรและสามารถทำให้ผู้ที่เข้าร่วมสนทนาเปิดเผยความในใจของตนเองออกมามากที่สุด หากผู้ดำเนินการมีประสบการณ์และมีเทคนิคที่ดี นอกจากนั้นการสนทนากลุ่มย่อยยังเป็นวิธีหนึ่งที่ประหยัดเงินและเวลา แต่ต้องมีการวางแผนเตรียมการอย่างเหมาะสม ระหว่างการสนทนาผู้ดำเนินการจะเป็นผู้คอยจุดประเด็นการสนทนาตามที่ได้เตรียมการไว้แล้วเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็นด้วย

บรรยากาศให้เป็นกันเองด้วยก่อนการเริ่มสนทนาทุกครั้ง

ประโยชน์ของการสนทนากลุ่มย่อย

๑. เพื่อให้ผู้ที่เข้าสนทนามีส่วนร่วมและสามารถแสดงออกทางความคิดเห็นได้อย่างแท้จริงและเปิดเผย
๒. เพื่อศึกษาและเรียนรู้ความคิดเห็นตลอดจนความต้องการในเชิงบวกของผู้ที่ร่วมสนทนา
๓. เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจและความเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของพนักงานที่มีต่อองค์กร
๔. เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะและประสบการณ์กับพนักงานในการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันให้มากขึ้น
๕. เพื่อสร้างความเป็นกันเองระหว่างพนักงานด้วยกันและระหว่างพนักงานกับผู้บังคับบัญชาของตนเอง
๖. เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะตลอดจนคำแนะนำที่อาจมีประโยชน์ต่อองค์กรทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม
๗. เพื่อนำความคิดเห็นที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อยไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงงานและใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาบุคลากรขององค์กรต่อไป

หลักและวิธีการดำเนินการในการทำ สนทนากลุ่มย่อย

๑. มีผู้ดำเนินการหนึ่งคน และผู้ช่วยผู้ดำเนินการ (ผู้คอยจดบันทึก - สรุปผล) อีกหนึ่งคน รวมสองคน
๒. มีผู้ร่วมสนทนากลุ่มละประมาณ ๑๐ - ๑๒ คน โดยนั่งล้อมรอบผู้ดำเนินการและผู้ช่วยผู้ดำเนินการ
๓. ผู้ดำเนินการควรจัดประเด็นการพูดคุยไว้ เพื่อกันการลืมหืมระหว่างสนทนา
๔. ควรสร้างบรรยากาศก่อนการสนทนาให้เกิดความเป็นกันเองให้มากที่สุด โดยอาจเริ่มการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการไปก่อน
๕. ผู้ดำเนินการจะต้องจำชื่อผู้ร่วมสนทนาให้ได้ทุกคน ถ้าเกรงว่าจะจำไม่ได้ให้ใช้วิธีจดชื่อไว้ในสมุดบันทึกตามตำแหน่งที่คนๆ นั้นนั่งอยู่
๖. เริ่มการสนทนาโดยพูดเรื่องที่ใกล้ตัวของผู้ร่วมสนทนาก่อน เช่น คุยเรื่องงานในหน้าที่ ณ ปัจจุบัน
๗. พยายามให้ผู้ร่วมสนทนาทุกคนได้มีส่วนในการออกความคิดเห็นและได้ร่วมพูดมากที่สุดและอย่างทั่วถึง (เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของผู้ดำเนินการที่ต้องมีประสบการณ์การทำสนทนากลุ่มย่อยมาก่อน)
๘. ระยะเวลาการสนทนา ประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษ (ไม่ควรใช้เวลานานเกินไปผู้ร่วมสนทนาจะเบื่อได้)
๙. สถานที่สนทนาไม่ควรมีเสียงรบกวนมากนัก อาจใช้ห้องนั่งเล่น ห้องรับแขกหรือถ้ามีสนามหญ้าหรือร่มใต้ ต้นไม้นอกอาคารก็ได้แล้วนั่งล้อมวง
๑๐. เวลาในการสนทนา ควรเป็นเวลาสำหรับผู้ร่วมสนทนาว่างจริง ๆ เพื่อทุกคนจะได้อยู่ร่วมสนทนาจนจบ ไม่ลุกออกไปก่อนการสนทนาจะเสร็จสิ้น
๑๑. ผู้ช่วยสามารถช่วยซักถามหรือร่วมสนทนาด้วยได้ โดยเฉพาะบางประเด็นที่ผู้ดำเนินการอาจตกหล่นบ้าง
๑๒. หลังการสนทนาเสร็จในแต่ละกลุ่มแล้ว ผู้ดำเนินการและผู้ช่วยควรมาสรุปผลสั้นๆ และวิเคราะห์ร่วมกัน หมายเหตุ ผู้ที่จะเป็น ผู้ดำเนินการ (Moderator) จำเป็นต้องได้รับการฝึกปฏิบัติโดยการเป็นผู้ช่วย (Assistant) มาก่อน

ผลลัพธ์โดยรวมที่จะได้จากการสนทนากลุ่มย่อย

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินโครงการที่ต้องการความโปร่งใส (Transparency) ความร่วมแรง ร่วมใจจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะจากคนในองค์กรเดียวกัน ซึ่งถือเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) โดยตรง ซึ่งจะสามารถลดความขัดแย้งลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังได้รับทราบความต้องการที่แท้จริงของพนักงานในส่วนต่างๆ ขององค์กรด้วยการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion) เป็นวิธีการที่ดีและดูจะเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทยวิธีหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะของก

การแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ เสรีของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง ซึ่งนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งของการสื่อสารสองทาง (Two - way communication)

การสนทนากลุ่มย่อยที่กล่าวมาข้างต้นนี้ผู้เขียนได้ประยุกต์มาหลายครั้งจนคิดว่าเข้ากับลักษณะนิสัยของคนไทยดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงเสมือนการสร้างบรรยากาศที่ไม่เหมือนการประชุม แต่เป็นการสนทนาอย่างเป็นกันเองในลักษณะ การจับเข่าคุยกัน ซึ่งผู้ดำเนินการ (Moderator) จะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการนำการสนทนากลุ่มย่อยมาทบทวนพร้อมทั้งมีเทคนิคและวิธีการที่จะทำให้การสนทนาได้ วัตถุประสงค์ที่น่าพึงพอใจ ได้รับข้อเสนอแนะการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายจากผู้ร่วมสนทนา เพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับจากการสนทนากลุ่มย่อยในแต่ละครั้ง

๓. สิ่งที่จะมาดำเนินการต่อ

- เก็บรวบรวมแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ให้ครบตามจำนวน
- ตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อย ของแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต
- รวบรวมข้อมูล
- วิเคราะห์ ข้อมูล
- แปลผลข้อมูล
- เขียนสรุปรายงานการศึกษา

๔. ข้อเสนอแนะ

- ควรมีทีมวิจัยจากหน่วยงานร่วมดำเนินการวิจัยตามโครงการดังกล่าว เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มในบางประเด็นที่ขาดหายไป